

HORVÁTH-HAJZER ÁGNES,
CSONGRÁDI ERIKA,
TORDAI SZILVESZTER

ADATVÉDELEM,
SZABÁLYOZÁS
A HÁLÓZATOS
MONOPÓLIUMOK ELLEN

*„Vannak, akik az innovációt
változásnak tekintik, de mi
soha nem így gondoltunk rá.
Az innováció az, ami
jobbá teszi a dolgokat.”*

*Tim Cook,
az Apple vezérigazgatója*

A FEJEZETHEZ
TOVÁBBI ONLINE
HÁTTÉRANYAGOK
ÉRHETŐK EL

A digitalizáció a hálózatos monopóliumok új korszakát hozta el, működésüket a gazdasági és társadalmi fenntarthatóság szempontjából is kiemelt figyelemmel kell követni. A fejezetben röviden bemutatjuk a hálózatos monopóliumok adatvédelmi és versenyjogi szempontú, Európai Unió szabályozási javaslatait. Vízióink, hogy a hálózatos monopóliumok szabályozása holisztikus alapon, az adatvédelmi és versenyhatóságok elkötelezett, szoros együttműködése esetén mind a fogyasztók, mind a piaci verseny célját megfelelően képes lehet szolgálni. Jegybanki hatásköreink alapján felvázoljuk a hálózatos monopóliumok pénzügyi piacokon való térhódításának lehetséges következményeit, és felhívjuk a figyelmet a hatályos pénzügyi szabályozási keretrendszer módosításának szükségességére. Végül esetlegesen követendő példaként kitekintünk arra, hogy a bankkártya-szolgáltatók hasonlóan koncentrált hálózatos jellegű piacon milyen szabályozói és szabályozáson kívüli megoldások segítették a versenyhelyzet fokozását.

HA AZT HISZED INGYEN VAN, TE VAGY A TERMÉK

Bár használatuk sokszor ingyenesnek tűnik, a nagy platformszolgáltatók szolgáltatásaiért valójában az adatainkkal fizetünk, ugyanis a kursor minden mozgása, minden kattintása tárolható. Az adatok elemzésével pedig meghatározhatók a fogyasztói igények, szükségletek, a fogyasztói preferenciák és magatartások, vásárlási motívumok. Mint az olajfinomítás esetében: az adatok megfelelő mennyiségben, algoritmikus elemzést követően, „finomítva” válnak olyan erőforrássá, amellyel az adott piacon az adott platformszolgáltató megkerülhetetlen, egyeduralgó szereplő lesz.

Az online platformszolgáltatásokért tehát a gyakorlatban adatainkkal fizetünk, de lehet-e az adat egyáltalán fizetőeszköz, ellenérték? Nagyon úgy tűnik, hogy igen, hiszen több milliárd ember már elfogadta csereeszközként. Innentől kezdve a szabályozó felelőssége, hogy a fogyasztók védelme érdekében olyan szabályozói keretrendszert hozzon létre, amely az adat mint fizetőeszköz világában lehetővé teszi az adatokkal való tudatos gazdálkodást a magánszemélyek oldaláról is.

Az Európai Bizottság 2020-ban közzétett ötéves adatstratégiája az adatgazdaság feltételeit megteremtő szakpolitikai intézkedésekre és beruházásokra irányuló célkitűzéseit vázolja fel, és áttekintést ad arról, hogy az Európai Unió miként aknázhatja ki az adatok jobb felhasználásának előnyeit, segítve ezzel a nagyobb termelékenységet és a piaci verseny erősödését.

Az uniós adatstratégia keretében előkészített adatkormányzásról szóló rendelettervezet megteremtené annak a lehetőségét, hogy az emberek a saját adataikkal belátásuk szerint kereskedhessenek, azaz a BigTech cégek közvetlenül az adatalanyoknak fizessenek az adatai-kért, elmozdulva ezáltal a nagy adathalmazoktól (Big Data) a jó adathalmazok

21.1. ábra: Az Európai Unió adatkormányzásáról szóló rendelettervezetéhez kapcsolódó képi elemek

Forrás: Európai Unió Bizottsága, fordítás: MNB

PÉLDÁK AZ IPARI ÉS KERESKEDELMI CÉLÚ ADATFELHASZNÁLÁSRA

A több ezer szenzorral felszerelt reülógépmotorok összegyűjtik és továbbítják az adatokat a hatékony működés biztosítása érdekében.

A szélerőművek ipari adatokat használnak a vizuális hatások csökkentésére és a szélenergia optimalizálására.

A valós idejű forgalomelkerülő navigációs rendszerek akár 730 millió órányi idő megtakarítását is eredményezhetik, ez akár 20 milliárd € munkaköltség-megtakarítást is jelenthet.

A késésben lévő vonatokra vonatkozó valós idejű értesítések 27 millió munkaóra megtakarítását eredményezik, ez 740 milliárd € munkaköltség-megtakarításnak felel meg.

A malária leküzdésére szolgáló erőforrások jobb elosztása világszerte akár 5 milliárd € megtakarítást eredményezhet.

EURÓPA DIGITÁLIS
JÖVŐJÉNEK FORMÁLÁSA

21.2. ábra:

Forrás: Európai Unió Bizottsága, fordítás: MNB

(Good Data) felé. Ez mindenki számára segítené megérteni és átlátni, hogy mennyit érnek személyes, statisztikai, meta- és egyéb adatai, ezáltal a felhasználók is jobban figyelnének arra, hogy milyen feltételek mellett, kinek és mennyiért adják el azokat, és a vállalkozások is a jelenleginél tisztább keretek között, kiegyensúlyozottabb versenyfeltételek mentén hasznosíthatnák az adatokat.

A VERSENYJOGI ÉS ADATVÉDELMI SZABÁLYOK HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉSE SZÜKSÉGES

Az Európai Unió ex-ante hatályú rendeletet tervez elfogadni a hálózatos monopóliumok tevékenységének szabályozása és a piaci verseny védelme érdekében: a digitális piacokról szóló jogszabálytervezet célja, hogy önvégrehajtó horizontális szabályozást hozzon létre, amely a hatályos ex-post uniós trösztellenes szabályokat hatékonyan egészíti ki a platformszolgáltatók tevékenysége tekintetében. Amint arra korábban rávilágítottunk, a digitális piacok alfája és ómegája a személyes adat. Az adatvédelem ezért versenyjogi kérdés lett, az adatvédelem és a versenyjog többé nem kezelhető külön-külön. A fentiek alapján ahogyan a világ többi részén, úgy az Európai Unióban is csak akkor lehetnek sikeresek a hálózatos monopóliumokra vonatkozó szabályozási javaslatok, amennyiben azok az adatvédelmi és a versenyhatóságok közötti legszorosabb együttműködésen alapulnak.

A PÉNZÜGYI PIACOKON IS EGYRE SÜRGETŐBBEK A KOMPLEX SZABÁLYOZÁSI MEGOLDÁSOK

Az adatalapú stratégiai tervezés és működés, valamint az adatok minél szélesebb körű felhasználása a pénzügyi közvetítésben is egyre jellemzőbb. Ennek révén és a pénzügyi piacok évek óta tartó digitális fejlődése tükrében, illetve annak felgyorsítását – és a lehetséges versenyelőnyök kiaknázását – célozva a hálózatos monopóliumok a pénzügyek területén is folyamatosan terjeszkednek. Bár a hagyományos pénzügyi szereplők irányába egyelőre jelentős a bizalom, a helyzet gyorsan változhat, és a hálózatos monopóliumok a pénzügyek területén is rendszerszinten jelentős résztvevőkké válhatnak, akár olyanokká, amelyek túl nagyok a bukáshoz (too big to fail). Ennek tudatában kiemelten fontos, hogy a szabályozás kellő időben kezelje az esetleges problémákat különös tekintettel arra is, hogy a jelenlegi pénzügyi szabályozási keretek nem a hálózatos monopóliumok üzleti modelljére lettek kitalálva.

Megoldásként egy teljesen új, komplex szabályozási rendszer tűnik működőképesnek kettős irányultsággal: a kizárólag intézményalapú megközelítés helyett a székhely szerinti tagállam intézményalapú megközelítése képes lehet a hálózatos monopóliumok határokon átnyúló,

21.3. ábra: A digitalizáció előnyei a mindennapi életben

Forrás: Európai Bizottság, (2020. február)
Valamennyi kép © Európai Unió

A DIGITALIZÁLT TÁRSADALOM MINDEN EURÓPAI ÉLETÉT KÖNNYEBBÉ TEHETI

JOBB ORVOSI DIAGNÓZIS ÉS GYÓGYKEZELÉS

A személyes egészségügyi dokumentációkhoz való biztonságos távoli hozzáférés célirányos és gyorsabb kutatást, diagnózist és gyógykezelést tesz lehetővé.

MAGASABB SZINTŰ DIGITÁLIS KÉSZSÉGEK

A digitális technológiai képzés és a digitális készségek fejlesztése élethosszig elérhető.

MEGBÍZHATÓ DIGITÁLIS SZEMÉLYAZONOSSÁG

Jobb személyes adatvédelem, kevesebb csalás, gyorsabb kapcsolattartás a kormányzattal és a vállalkozásokkal.

KÖRNYEZETBARÁTABB MEZŐGAZDASÁG

A mesterséges intelligenciának, a nagy mennyiségű adatnak és az 5G-nek köszönhetően jobb minőségű élelmiszer állítható elő kevesebb növényvédőszer, műtrágya, üzemanyag és víz felhasználásával.

AZ ÉGHAJLATVÁLTOZÁS HATÁSÁNAK CSÖKKENTÉSE, KÖLTSÉGMEGTAKARÍTÁS

Egyéni energiatermelés és -tárolás, alacsonyabb energiaszámlák az intelligens fűtés és hűtés, valamint intelligens energiahálózatok révén.

TISZTÁBB KÖRNYEZET

Az elektronikus hulladék szűkösen elérhető nyersanyagokat és nemesfémeket tartalmaz, ám az elektronikai cikkeknek jelenleg mindössze kb. 35%-át hasznosítják újra.

DIGITALIZÁLT KÖZLEKEDÉS

Jobb és biztonságosabb mobilitás a gépkocsik és a közúti infrastruktúra közötti interakciók révén.

HOSSZABB ÉLETTARTAMÚ ELEKTRONIKAI BERENDEZÉSEK

Hosszabb élettartamú, könnyen frissíthető, javítható és újrafeldolgozható elektronikus eszközök.

KÜZDELEM AZ ONLINE DEZINFORMÁCIÓ ELLEN

Sokszínű és megbízható médiatartalomhoz való hozzáférés.

A DIGITÁLIS PIACOKRÓL SZÓLÓ JOGSZABÁLY:
A TISZTESSÉGES ÉS NYITOTT DIGITÁLIS PIACOKÉRT
| EURÓPAI BIZOTTSÁG (EUROPA.EU)

csoportszintű tevékenységeinek lefedésére, míg a fogadó országok felügyeleti hatóságai részéről a tevékenység alapú szabályozás lehet képes az ott felmerülő kockázatok kezelésére. Mindazonáltal ezen hibrid modell is csak akkor lehet hatékony, amennyiben a szabályozás dedikáltan kezeli a felmerülő specifikus kockázatokat, és képes az üzleti modellek folyamatos fejlődését lekövetni.

Továbbá amint azt a verseny védelmét célzó szabályozás kapcsán hangsúlyoztuk, a hálózatos monopóliumokra vonatkozó dedikált pénzügyi szabályozási keretrendszer kialakítása során is kulcsfontosságú az ágazatokon és határokon átnyúló, holisztikus szabályozói és felügyeleti együttműködések kialakítása.

VOLTAK MÁR SIKEREK A HÁLÓZATOS MONOPÓLIUMOK SZABÁLYOZÁSÁBAN

A BigTech-ek adatokra épülő üzleti modelljének megértéséhez analógiát kínálhat a bankkártya-szolgáltatók hasonlóan koncentrált hálózatos jellegű piaca.

A specialitást itt az adja, hogy bankkártyahasználók számára akkor válik vonzóvá a termék, ha sok helyen elfogadják, így a széles körű elfogadottságot a kereskedők csak akkor hajlandók biztosítani, ha nagy számú felhasználóra számíthatnak. A kártyapiacok elindításához ezért szükség volt egy ösztönző mechanizmusra, amely segítette a rendszer kiépülését. Ezt a bankközi jutalék allokációs mechanizmusa biztosította.

A kétoldalú piacok sajátosságaiból adódik, hogy az árazáson túl az árszerkezet is fontos kérdés, mivel általa az egyik oldal előnybe hozható. Egy rendszer indításakor általában a magasabb árrugalmasságú oldalt célszerű támogatni, azaz a kártyabirtokosokat. A támogatás a bankközi jutalékon keresztül valósul meg, mely díjakat a kereskedők fizetik meg a kártyakibocsátóknak, akik ennek egy részét átengedhetik a kártyatulajdonosoknak. A bankközi jutalék túlzottan magas szintje azonban egy fejlett piacon számos problémát okozhat, hátráltathatja a piac fejlődését, és negatív hatással lehet a versenyre. A problémát szabályozással kezelték. Jelenleg a pénzforgalmi szolgáltatók a betétikártya- és hitelkártya-műveletekre vonatkozóan nem kérhetnek a tranzakció értékének 0,2-0,3 százalékát meghaladó bankközi jutalékot.

Az első empirikus vizsgálatok (Kajdi, Kiss, 2021) azt mutatják, hogy a szabályozás hatására rövid távon javult a versenyhelyzet a hazai piacon, a kereskedők költségei pedig csökkentek. Tovább vizsgálandó azonban, hogy a jelenlegi szabályozás elegendő-e hosszú távon, hiszen továbbra is igaz, hogy a kereskedőket terhelő költségszintek miatt a kártyaelfogadás nem tekinthető általánosnak. Ezen a helyzeten viszont az árszabályozáson túl az egyéb versenynövelő folyamatok is segíthetnek, mint például a kereskedői kártyaelfogadás olcsóbb alternatívájaként is alkalmazható azonnali fizetési szolgáltatások terjedése.

**A HÁLÓZATOS
MONOPÓLIUMOKKAL
SZEMBEN CSAKIS
IDŐTÁLLÓ,
TECHNOLÓGIASEMLEGES,
INNOVATÍV
SZABÁLYOZÁS
LEHET HATÉKONY.**

Mivel azonban a pénzforgalmi piac kétoldalú és hálózatos jellege az azonnali fizetési szolgáltatások esetében ugyanúgy fennáll, a szabályozó hatóságok kiemelt felelőssége, hogy ebben a jelenleg kialakuló piaci szegmensben ne engedjen teret a kártyapiachoz hasonló oligopol szolgáltatói struktúrák létrejöttének. Ez elsősorban az azonnali fizetésre épülő különböző piaci szolgáltatások átjárhatóságának biztosításával érhető el, ami leginkább közös, vagy nyílt üzenet- és adatbeviteli technológiai szabványok alkalmazásának előírását igényli.

ELENGEDHETETLEN A SZABÁLYOZÓI MEGKÖZELÍTÉSEK TELJES ÚJRAGONDOLÁSA

A hálózatos monopóliumok térnyerése teljesen újfajta szabályozói megközelítést igényel, a jelenlegi szabályozási keretrendszerek nem képesek a piaci verseny és a fogyasztók hatékony védelmére. Az őrült tempóban fejlődő hálózatos monopóliumokkal szemben csakis időtálló, technológiaszemleges, innovatív szabályozás lehet hatékony. Bár a szabályozási igény egyre sürgetőbb, kizárólag jól átgondolt, gondosan mérlegelt szabályozással érhetők el a kívánt célok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Agustín Carstens, Stijn Claessens, Fernando Restoy and Hyun Song Shin: Regulating bigtechs in finance (BIS Bulletin No 45),** 2021. 08. 02.
- Az európai adatkormányzásról szóló európai parlamenti és tanácsi rendelet javaslata,** COM(2020) 767 final, Brüsszel, 2020. 11. 25.
- Az Európai Parlament és a Tanács rendelettervezete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály),** COM (2020) 842 final, Brüsszel, 2020. 12. 15.
- Berlin Centre Consumer Policies, Regulatory Challenges in Digital Markets: the Digital Markets Act,** Online Panel, 2021. 06. 18.
- Cor Molenaar: A verseny vége: A hálózati gazdaság hatása,** PABOOKS, 2021.
- Európai Adatstratégia, A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának,** COM(2020) 66 final, Brüsszel, 2020. 2. 19.
- Juan Carlos Crisanto, Johannes Ehrentraud and Marcos Fabian: Big techs in finance: regulatory approaches and policy options (BIS Bulletin No 12),** March, 2021.
- Kajdi, L., Kiss, M. The impact of policy effects on the Hungarian payments card market.** Journal of Banking Regulation, 2021.